

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący)
SSN Jerzy Grubba
SSN Eugeniusz Wildowicz (sprawozdawca)

Protokolant Jolanta Włostowska

przy udziale prokuratora Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi
Polskiemu Pawła Karolaka

w sprawie **płk. w st. spocz. X.X.**

oskarżonego z art. 225 § 1 k.k. z 1932r. i in.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej

na posiedzeniu w dniu 16 kwietnia 2025 r.,

z urzędu

kwestii umorzenia postępowania karnego

**1. na podstawie art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 5
k.p.k. uchyla wyrok Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie
z dnia 19 marca 2024 r., sygn. akt So 17/19 i postępowanie karne
w sprawie umarza,**

2. obciąża Skarb Państwa kosztami procesu.

Jerzy Grubba

Tomasz Artymiuk

Eugeniusz Wildowicz

UZASADNIENIE

Płk w st. spocz. X.X. został oskarżony o to, że: „w dniu 18 sierpnia 1952 r. w W. , jako asesor Sądu Wojsk Lotniczych w W. - funkcjonariusz państwa komunistycznego, działając w strukturach systemu państwa totalitarnego, posługującego się na wielką skalę terrorem dla realizacji celów politycznych i społecznych, będąc zobowiązany do przestrzegania prawa, wspólnie z sędzią - X.Y. i sędzią X.Y.1 dopuścił się zbrodni komunistycznej i zbrodni przeciwko ludzkości, polegającej na tym, iż przekroczył przysługujące mu jako funkcjonariuszowi publicznemu uprawnienia i nie będąc sędzią ani ławnikiem zasiadł, wbrew dyspozycji art. 18 Dekretu - Prawo o ustroju sądów wojskowych i prokuratury wojskowej z dnia 23 września 1944 r., w składzie orzekającym Sądu Wojsk Lotniczych w W. , w sprawie S. Lot. 130/52 przeciwko E. P. , uznał E. P. za winnego popełnienia zarzucanego mu przestępstwa z art. 90 k.k. WP i skazał wymienionego na karę śmierci, utrzymaną w mocy przez Najwyższy Sąd Wojskowy postanowieniem z dnia 21 sierpnia 1952 r. i wykonaną w dniu 29 sierpnia 1952 r., czym bezprawnie pozbawił E. P. życia, uczestnicząc tym w prześladowaniu wymienionego z powodu odmiennych poglądów politycznych”, tj. o popełnienie przestępstwa określonego w art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. w zb. z art. 286 § 1 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie, wyrokiem z dnia 19 marca 2024 r., sygn. akt So 17/19, w ramach zarzucanego oskarżonemu płk. w st. spocz. X.X. aktem oskarżenia czynu uznał go za winnego tego, że „w dniu 18 sierpnia 1952 r. w W. , jako asesor Sądu Wojsk Lotniczych w W. - funkcjonariusz państwa komunistycznego, działając w strukturach systemu państwa totalitarnego, posługującego się na wielką skalę terrorem dla realizacji celów politycznych i społecznych, będąc zobowiązany do przestrzegania prawa, wspólnie z innymi dwoma ustalonymi sędziami dopuścił się zbrodni komunistycznej i zbrodni przeciwko ludzkości, polegającej na tym, iż przekroczył przysługujące mu jako funkcjonariuszowi publicznemu uprawnienia, gdyż zasiadając w składzie orzekającym Sądu Wojsk Lotniczych w W. , w sprawie o sygn. akt S. Lot. 130/52 przeciwko ppor. E. P. , uznał ppor. E. P. za winnego popełnienia zarzucanego mu przestępstwa z art. 90 k.k. WP i skazał wymienionego na karę śmierci, utrzymaną w

mocy przez Najwyższy Sąd Wojskowy postanowieniem z dnia 21 sierpnia 1952 r., a wykonaną w dniu 29 sierpnia 1952 r., czym bezprawnie pozbawił ppor. E. P. życia, co stanowiło prześladowanie wymienionego oficera i stosowanie wobec niego represji z powodu odmiennych poglądów politycznych, a tym samym działanie na jego szkodę”, tj. za przestępstwo z art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 286 § 1 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2023 r. poz. 102) w zw. z art. 4 § 1 kk z 1997 r. i za to na podstawie art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 36 k.k. z 1932 r. w zw. z art. XIII pkt 1 p.w.k.k. z 1969 r. w zw. z art. 4 § 1 k.k. z 1997 r. skazał go na karę 5 lat pozbawienia wolności;

II. na podstawie art. 44 pkt a i b k.k. z 1932 r. w zw. z art. 45 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 46 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 47 § 2 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 52 § 3 k.k. z 1932 r. w zw. z art. 13 p.w.k.k. z 1997 r. w zw. z art. 4 § 1 k.k. z 1997 r. orzekł wobec oskarżonego środek karny w postaci pozbawienia praw publicznych na 5 lat.

Od tego wyroku apelacje wnieśli obrońca oskarżonego i Prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie – na niekorzyść oskarżonego.

Obrońca zaskarżył wyrok w całości, zarzucając:

1. na podstawie art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 173 w zw. z art. 175 ust. 1 w zw. z art. 178 ust. 1 i w zw. z art. 180 ust. 1 Konstytucji RP w zw. z art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w zw. z art. 6 ust.1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, nienależytą obsadę sądu poprzez udział w składzie Sądu I instancji, wydającego zaskarżony wyrok, osoby powołanej przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Wojskowego Sądu Okręgowego w Poznaniu postanowieniem z dnia [...] 2023 r., nr [...], ogłoszonego w Monitorze Polskim z dnia 19 grudnia 2023 r., poz. 1423, wydanego na wniosek wyrażony w uchwale numer KRS nr [...] /2023 z dnia 7 września 2023 roku w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego sądu wojskowego sądu okręgowego w Wojskowym Sądzie Okręgowym w Poznaniu ogłoszonym w Monitorze Polskim z 2022 r., poz. 422, podjętej przez Krajową Radę Sądownictwa ukształtowaną w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej

Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 roku poz. 3 ze zm.), przy jednoczesnym istnieniu wadliwości procesu powołania prowadzącego do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności,

2. obrazę przepisu postępowania, a to art. 5 § 2 k.p.k. przez rozstrzygnięcie niedających się usunąć wątpliwości na niekorzyść oskarżonego,

3. obrazę przepisu postępowania art. 7 k.p.k. przez dowolną ocenę dowodów,

4. błędy w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę wyroku przez uznanie, że:

a) oskarżony X.X. , zasiadając w składzie orzekającym Sądu Wojsk Lotniczych w W. w sprawie przeciwko ppor. E. P. i uznając go za winnego popełnienia zarzucanego mu przestępstwa z art. 90 k.k. WP, przekroczył swoje uprawnienia jako funkcjonariusz publiczny,

b) wymierzenie kary śmierci ppor. E. P. miało podłoże pozaprawne i wynikało z przekonań światopoglądowych oskarżonego, które dopuszczały fizyczną eliminację oponentów politycznych,

c) oskarżony brał udział w rozległym i świadomym prześladowaniu z powodu przynależności osób prześladowanych do określonej grupy narodowościowej, politycznej, społecznej, rasowej lub religijnej,

d) oskarżony wymierzył karę w postępowaniu prowadzonym z naruszeniem fundamentalnych, powszechnie uznanych zasad, jak również kardynalnych zasad określających podstawy pociągnięcia człowieka do odpowiedzialności karnej,

e) proces ppor. E. P. był procesem, w którym oskarżonego pozbawiono podstawowych praw człowieka uniemożliwiając korzystanie z prawa do realnej obrony, podczas, gdy prawidłowa ocena zebranego w sprawie materiału dowodowego na takie ustalenia nie pozwala.

Podnosząc powyższe, obrońca wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uniewinnienie oskarżonego od zarzucanego mu czynu, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu I instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w W. zaskarżył wyrok w całości na niekorzyść oskarżonego, zarzucając obrazę przepisów postępowania, tj. art. 7 k.p.k., polegającą na dokonaniu dowolnej, a nie swobodnej oceny dowodów z wyjaśnień oskarżonego oraz dekretu PKWN z dnia 23. 09. 1944 r. Prawo o ustroju Sądów Wojskowych i Prokuratury Wojskowej poprzez przyjęcie, wbrew ustaleniom sprawy, że oskarżony nie miał świadomości bezprawności swojego działania, czyli tego, że zasiadał w składzie sądu jako osoba nieuprawniona oraz poprzez przyjęcie domniemania, że przepisy dekretu PKWN z dnia 23. 09. 1944 r. Prawo o ustroju Sądów Wojskowych i Prokuratury Wojskowej wyłączają odpowiedzialność karną asesorów, co mogło mieć wpływ na treść wyroku poprzez dokonanie błędnych ustaleń faktycznych co do sprawstwa oskarżonego.

Podnosząc powyższe, prokurator wniósł o zmianę orzeczenia Sądu I instancji i uznanie oskarżonego za winnego zarzucanych mu aktem oskarżenia przestępstw i wymierzenie mu za nie kary 8 lat pozbawienia wolności oraz środka karnego pozbawienia praw publicznych na okres 5 lat.

W dniu 23 marca 2025 r. oskarżony zmarł (odpis skrócony aktu zgonu - k.169 SN).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Z uwagi na śmierć oskarżonego w toku postępowania odwoławczego w sprawie zachodzi przeszkoda procesowa w postaci negatywnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k., uniemożliwiająca prowadzenie postępowania. Wobec bezwzględności charakteru tej przesłanki, która obowiązuje w każdym stadium postępowania, konieczne stało się umorzenie toczącego się w sprawie postępowania karnego.

Ponieważ śmierć oskarżonego nastąpiła już po wydaniu wyroku przez Sąd I instancji, który nie uzyskał prawomocności w związku z zaskarżeniem go apelacjami przez obrońcę oskarżonego oraz oskarżyciela publicznego, a jednocześnie przed wydaniem orzeczenia przez Sąd odwoławczy, konieczne było ponadto wydanie rozstrzygnięcia dotyczącego wyroku Sądu I instancji. W orzecznictwie Sądu Najwyższego i piśmiennictwie przedmiotu zgodnie przyjmuje się, że w zaistniałej sytuacji procesowej sąd odwoławczy, umarzając postępowanie, powinien jednocześnie uchylić wyrok sądu I instancji (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z

dnia 25 listopada 2014 r., V KK 321/14, z dnia 11 maja 2017 r., II KK 126/17, a także D. Świecki, Komentarz do art. 439 k.p.k., [W:] Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany, teza 75 i J. Matras, Komentarz do art. 439 k.p.k., [W:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III, teza 20).

Jest to jedyne dopuszczalne rozwiązanie procesowe w sytuacji, gdy śmierć oskarżonego nastąpi po wydaniu wyroku skazującego przez sąd *meriti*, nawet mimo zaskarżenia go na korzyść z wnioskiem o zmianę wyroku poprzez uniewinnienie. Formalnie rzecz biorąc, oskarżony, przed wydaniem prawomocnego wyroku skazującego, ma bowiem status osoby niekaranej (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP). Nie jest zatem możliwe tzw. uniewinnienie rehabilitacyjne, znane postępowaniu kasacyjnemu – prowadzonemu już po uprawomocnieniu wyroku (przy czym śmierć skazanego nie stoi na przeszkodzie ani wniesieniu, ani rozpoznaniu kasacji na jego korzyść – art. 529 k.p.k.).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. uchylił wyrok Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 19 marca 2024 r., sygn. akt So 17/19, skazujący płk. w st. spocz. X.X. za zarzucony mu czyn i na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. postępowanie karne w sprawie umorzył, kosztami procesu obciążając Skarb Państwa.

[J.J.]

[a.ł]

Jerzy Grubba

Tomasz Artymiuk

Eugeniusz Wildowicz